

AMATXI

Etienne Decept

Iturria: *Amatxi: pastoralak kantatua: bitz neurtez eta larritz egiña: bi-zutitan*,
Etienne Decept. RIEV, 84-133 o., 1914.

Klasikoen Gordailuan:

<http://klasikoak.armiarma.com/idazlanak/D/DeceptAmatxi.htm>

Klasikoen Gordailuak egindako lanak oro dominio publikokoak dira,
eta, Jabego Intelektualaren Legearen arabera jatorrizko idazlanak
bestelako eskubiderik ez baleuka, nahi bezala erreproduzi daitezke.

AMATXI

PASTORALA KANTATUA. HITZ NEURTHUZ ETA LARRIZ EGIÑA, BI ZATHITAN.

Teatriak erakhisten dauku: Exkerretarik, agertokiaren hastetik eta gibelerat, ostatu handi baten aitzin-aldia; hunen luzetasun guzian kapena bat arrosaz eta mahats aihenez estalia. Etxe zolako bi salak argituak dire bi leiho zabaletarik: Lehena da sukaldia; bertzia sal-erosteko, edateko, tabako eta supixtekuen tokia. Bien artian ezkaatza. Hunen argamasari bizkarrez, leihotik ageri da baxerategi dirdirant bat.

Lehenbiziko estajan, etxiaren luzetasun guzian, bada zurezko balkoin bat zoinetarar idekitzen baitire geletako athiak. Bigarren estajan eta hegastegitik beheraxago sellaruko leihua, eta hunen bi sahetsetan usotegiko zillo, hirur xokodunak. Leiho horren azpian etxiaren erakutsia:

Ongi Ethorri: Jaterat eta edaterat izanen duzue.

Hitz haukien bazterrian eta paretan tintatuak, beltzez, pipak, botillak eta basuak.

Kapenak badauka agertokiko zabaltasunaren erdia.

Bi mahañ lerro ibeñiak daude azpian.

Eskoñetarik, hejako aintzin aldia eta etxoletakuenak. Harrasi apha, errexki ixtapeka ditaken bat, doa agertokiaren aintzinetik gibeleraño, xuxen, han kapena itzulikatzen du eta baratzen da athelada batian, zointarik baita barrokiko sar lekhua. Harrasi horren erdian gereta zabal bat, hejalat heltzeko, harrasia ixtapekatu gabe. Hejaren eta etxiaren artian, pillota plaza ttiki baten luzamena. Plazaren paretan egiten du etxe zahar baten bizkarrak.

Bidexka bat, gibekeko harrasiaren parrian iragaiten da lehenik, gero, oiherki, plaza ebakitzen du, hejaren gibelian gordetzeko: Ager ditake,

haratago, haritz floka baten ondotik, azkenik etxe multzo batek eta elizik arras estaltzeko. Urrunago, bi zurtxuri eta haltz lerroren artian; baratze aintziñatzen da urhandi urdiñ eta garbi bat. Arras urrun: Mendiak.

Hitzkariak

AMATXI: (*Gaxuxa*) ostalera, 32 urthe.

MAIDER: Amatziren alabatxia, 18 urthe.

KATIXA: Mainerren ama (farnesiatura) — Amatziren ahizpa zaharrena, 42 urthe.

KLARA: Kongregazioneko nexka, 20 urthe.

EMAZTE BAT.

BIGARREN EMAZTIA.

NEXKATTO BAT.

OSTATUKO SEHI BAT.

XALBAT: Zurgin nausia, 28 urthe.

PATZIKU: (*Aise*) Amatziren anaia (Xantria), 50 urthe.

SANSIN: (*Larru*), Mainerren aita; ostaler ohia, 50 urthe.

ZURGIÑ LANGILLE BAT.

Emazteki eta gizonak. Proasioneke gizon gazte aphainduak. Kongreganistak, haundi eta tiki. Muttiko eta nexkatto xuriz jauntziak. Betterrak. Xirolari, gaitari, atabalari eta trunpetariak.

ZATI LEHENA

Gerthakaria gure denborakua da:

Besta Berri Oktaban, Laphurdin iragaiten dena.

AGERRALDI LEHENA

Emazte eta nexkatxa batzuek hari dire aldare baten aphaintzen bejari buruz, bañan bide-aldetik; beraz, ez dire aldariaren sabetsa eta zenbeit adar lore baizik ageri. Aldariaren gibelian ibeñirik dagon oihal gorria itzultzen da bejaren aintziñeko pareterat, bi metraz.

Erdiko mabañian musian hari dire laur gizon. Bertze batzuek beha dagozketete. Mabañ guzjetan dafallak, basuak, botilla hutsak, kikerak, barrejaturik. Ezagun da jende hañitz hor bazkaldu dela. Sehiak alxatzen dituzte traste guztiak eta sukalderat erematen: Zaluki badabillza.

Teatreko estalkia alxatzen delarik, emaztiak mulxokatu dire kongregazioneko nexka gaztunekin, aldariaren aldian.

Kantatzen dute batian.

GIZONEK ETA SEHIEK OSTAUAN:

Lehen partida debruak gandu.

ZENBEITEK:

Tiki hortarat jo ezpazindu

Falsua etzuten irabaziko,

Nahiz duketen sobera joko.

DENEK:

Lehen partida debruak gandu.

XALBATEK:

Huni-Xemartiñ. Gazen zuhurki.

PATZIKU:

Biak inbidol!

XALBAT:

Biak iduki.

EMAZTIEK ETA NEXKEK ALDARE AINTZINIAN:

Aldare hunek ixur'ona du.

ZENBEITEK:

Ganden urtekua ginduen zaindu,

Bañan Amatsik emanikako

Unziek dute hau edertuko.

DENEK:

Aldare hunek ixur'ona du.

EMAZTE BATEK:

Ausarki lore emozute ba.

BIGARREN EMAZTIAK:

Denak gan dire.

EMAZTE BATEK:

Nun dut alaba?

Exkerreko kantariak ixiltzen dire eta karteri jarraikitzen. Eskoñekuak, aldiz, aintziñatzen dire erdirat. Kantatzen ez duten batzu bakharrik gelditzen dire aldariaren aintziñian.

NEXKATTO BAT:

Hemen naiz, hemen.

EMAZTE BAT:

Baratze hortan baditun, omen,

Arrosa xuri ikhusgarriak.

Bill'atziñ zalu.

NEXKATXA: (*haurrak erakusten dituelarik*)

Kantu berriak

Behar nituzke errepikatu...

Maidar agertzen da ostatuko athian.

BIGARREN AGERRALDIA

Berak — Maidar

MAIDER:

Gure kapenan billduko ditu.

Zato, Janeta...

Nexkatxa hurbillitzen da eta kapenatik hartzen ditu arrosak.

MAIDER: (*nexkattueri*)

Zatozte denak,

Eta har hosto atzo emanak.

Nexkattuak elgarri pusaka edo egosiaka mulxatzen dire Maidarren aintziñian eta bedatzen dituzte beren hostuak.

Maiderreke bere manamenduko xiriarekiñ jotzen du neurri bat, butsik.

Nexken gurguri birrietsua entzunen da.

MAIDER: (*narrizki*)

Ixil zaudezte. Segi xiri hau.

Orai kasu: Bat! Bia! Hirur! Lau!

NEXKEK:

Jesus on illki zauku aldare barnetik,

Bere haurren erdian gozatziatatik.

Lehengo denboretan, nausien nausia

Bardiñ gure arterat hola zen jautsia.

Zer mirakullua!

Lur huntan zerua

Hor dugu egun.

Jainkoak ekharri

Bozkario hori

Kanta dezagun.

Sartzen dire, haizia bezala, doxena bat nexkatxa, Maidarren adiñsuak, eta, hau bezala, xuriz apbainduak.

HIRURGARREN AGERRALDIA

Berak — Klara — Nexkatxak

KLARA: (*Maidar besarkatzen duelarik*)

Kantu bat badugu zuretzat guk ere.

MAIDER: (*birriz eta baztertzen delarik*)

Xoro ez bertzena!

NEXKATXEK: (*alegia narriotuak, inguratzen dute Maidar eta burnuz jauresten, kantatzen dituelarik*)

Herriko lore

Bereziena,

Ethorri gare

Xuxen xuxena,

Lehen bai lehen,

Etxe huntarat,
Erregiñaren
Lausengatzerat.

MAIDER: (*hirriz, xoroki*)

Xoratu zaizte...

NEXKATXEK:

Sasi denetan,
Erran daukute
Xoriek betan:
Beiala zuazte!
Maiderek badu,
Gaur ekharria,
Mantaliñ pondu
Xoragarria.

MAIDER:

Bai! Amatziren emantz berria.

(*sehi bati*)

Indazu hunat Maria...

NEXKATXEK:

Maiderek badu,
Gaur ekharria,
Mantaliñ pondu
Xoragarria!

MAIDER:

Xoragarria...

Sehiak mantaliña ekharri du eta, hartaz, Maiderrri bere adixkidiek
estaltzen diozkate burua eta sorbaldak, hirriz hari delarik.

NEXKATXEK: (*eskuak tinkaturik*)

Beha zazue: Dantela fiñez
Egiña denez!
Beha zazue: Ama birjina
Ez den hau, dena!

MAIDER: (*gero eta gibiagoka hirriz*)

Xoratu zaizte...

NEXKATXEK:

Sasi denetan Erran daukute...

MAIDER:

Xoratu zaizte!

NEXKATXEK:

Xoriek betan:
Beiala zuazte...

MAIDER:

Xoratu zaizte!

NEXKATXEK:

Maiderek badu,
Gaur ekharria,
Mantaliñ pondu
Xoragarria.

MAIDER: (*batian*)

Bai! Amatziren
Emantz berria.

KLARA:

Nahiz dabillkan bisai gohorra,
Amatzik ez du bihotz idorra.

MAIDER:

Ezagutzen bazindute
Harriturik zindauzkete.

(*Ixiltze bat.*)

MAIDER: (*ezti eta arraiki*)

Amatziren bihotza
Beretzat da borthitza.
Ez du ikhusten gaitzik
Dakharkiguna baizik.
Hola, alabatxiak
Dituen miñ tikiak
Bethi agertzen zaizko
Amatzik jasaiteko...
Etzautzue hoi bitxi?
Zoin ona den Amatzil!

NEXKATXEK:

Zuk baituzu merexi...

*Berrogoi eta hamar urthetako gizon gorrast, gizen, hartzi bat, atborra mahun-
ka has, gerrickua dilindan, agertzen da ostatuko athian: Xanxiñ da.*

LAURGARREN AGERRALDIA

Berak — Xanxiñ

XANXIÑ: (*airepuskan*) Ongi errana! Nik ere uste dut emantz bat pollita egiñ niola, Xileratekuan, Amatziri, alabatto hau haren eskuetan utzirik.

KLARA: Ziñez! Handik itzulzian egiñ zindiona baño, zure presuna maitagarria emanez.

MAIDER: O! Klara!

XANXIÑ: (*nasaiiki*) Zer nahi duzu erran, haur ederra?

KLARA: Hemen egiten duzunarentzat... han egon zintazkeela.

MAIDER: Ikhus! Ikhus!

KLARA: Horren alde jartzen zare... zuzen da. Zure aita delakotz. Bañan, ez dautazu zinzurrian sarraaziko behiñ errekarat uzkali eta berritz ere uzkaliko zaituztela, ezpauzue etxetik urruntzen.

XANXIÑ: Uzkali? Uzkali? Laster errana da. Eziñ bertziak egiten du gure ohia. Batzuenzat bezala, estropua ene alde gertatu balitz... ahurka erabiliko nituen unza urhiak... Purrustaka!

KLARA: Prat! Aski zinduen lanari lotzia, eta ez bestari.

XANXIÑ: Lanari, ni? Zertan zabillza? Lanian hari den ostalerik othe da nihun?

MAIDER: (*eztiki*) Amatxi hari da.

XANXIÑ: (*sorbaldak alxaturik*) Emazte bat delakotz. Ongi atxikia den ostatuko jabiak ez du bertze egiñbederik, heldu direneri atsegiñ egitia baizen. Hekiekiñ behar du jan, edan, musian hari, hizketan ere, noiz nola, asarratu gabe, eta azken hitza pagatzalleari utzi. Bertzalde, behar ditu izan janbide eta edanbide gaitzak, eziñ ase ditazkenak... eta kaskua berotzen bazaio ere ezdu galgarri behar. Nola nahi duzu talendu hoik guziak ardiets detzan, bertze lanetan hari bada? Ez, haur maitia: Aphal lezake bere burua, ostalerak, lanari jarraikiz. Herri bakotxian diren handienekiñ dabillanak behar du bere errunka atxiki, bera ere handienetarik baita.

KLARA: Iduriz bederen... eta tirriaz.

XANXIÑ: Horrek ikhusterat ematen dautzu, hiri handi batian izatu banintz eta ez hamabortz ehun arimetako sasi huntan, ene fortuna egiñen nuela eta haukiena ere. — Nik, bihotz zaba-

la baitut, ene ahidiak gozoki biziaziko nituen... nik... bai andre... besta egiñez eta alfer egonez.

Kantatzen du.

Ba! Ni naiz ostalerra!

Airos, gizen, gothorra.

Jale, lizun; jokolari,

Hordi eta alferra.

Iruzki lausengu batek

Gorritu daut sudurra.

Gerriko gañetik gantzak

Zartarazi athorra!

Urhats guti derabillzkat

Gohor baitut hezurra.

Bañan —gizon zuhurra—

Hoberenaz hazten ditut

Sabel eta zintzurra...

Jainko onak eman bezat

Irauteko indarra!...

(Gaphelua atheratzen du burutik.)

Xanxiñ kantatzen hari delarik, muslariak burbildu dire eta inguratu dute.

Hirriz eta eskuazartaz onhartzen dituzte Xanxiñen phersuak eta gero denek errepikatzen, zenbeit hitz kanbiaturik.

MAIDER:

Hauxet da ostalerra!

Airos, gizen, gothorra.

Berak dion hiñeraño

Othe dugu alferra?

Ez bide zajo edanez

Hola pixtu sudurra?

Zer larderi derabillzkan?

Gantzak hautsi athorra!...

Ez egiñ ahal urhatsik

Gohor baitu hezurra!

Hau da gizon zuhurra?

Maiz atxikitzen baduzu

Zinzur hori idorra,

Emanen dautzu Jainkoak

Irauteko indarra!...

BORTZGARREN AGERRALDIA

Berak — Katixa

*(Jargi gurpilldun batian sebiek
errestatzen dute Katixa farnesiatua.)*

KATIXA: (*Xanxiñi*) Bethi bera izanen zare zu: Lan eziñ bururatzeko bat egun izanki eta, hemen zaude, zu, laguntzarik eman gabe —ez neri ondikotz!— bañan ez eta ere ahizpari eta sehierri! Ederrago laiteke zureganik lanari lotzia zure bizioen gorestia baño! Aski ezagutuak dituzu.

MAIDER: O! Ama.

XANXIÑ: (*umillki*) Ez ditake hirri pixka bat egiñ?

XALBAT: (*birriñ*) Hé! Hé!

PATZIKU: (*trufant*) Bai zera?

KATIXA: Entzuten dituzu?

XANXIÑ: (*asarratua bezala*) Hola balitz ere? Ene etxian naiz, eta petrenitzen dut nahi dutanaren egitia, jabe naizen tokian... Ah!...

Amatxi, subardura gorrian, sartzen da.

SEIGARREN AGERRALDIA

Berak — Amatxi

AMATXI: (*boz garratzez, betezpalak tinkaturik*) Zure etxian diozu? Erradazu berritz?

XANXIÑ: (*abalkatua*) Amatxi!

AMATXI: Erradazu oraño zure etxian zarela!...

XANXIÑ: Gurian...

AMATXI: (*fuliatsu*) Ene etxian zare —aditzen nauzu?— eta ezpalire hauk (*erakbusten ditu Maider eta Katixa*) etzintezke oren bat gehiago hemen egon. Asia naiz, lephoraño, zu bezalako alfer handi baten haztiz! Zu bezalako zirzill baten!...

XANXIÑ: Amatxi!

AMATXI: Nola? Botilla bethetzerat igorri eta, bezperetarik lekhora prest izan gaitezen, hemen atzematen zaitut espantuka hari?

XANXIÑ: Ba othe dakit... nik... botilla bethetzen?

PATZIKU: (*birriñ*) Hori... etzizautan gogoratuko...

Kantatzen du.

Manatu bazindu

Botilla husteko

Etzen hunako...

DENEK:

Etzen hunako.

PATZIKU:

Egizazu kondu

Xanxiñen gustuez:

Botilla hustuez

Ez du axolarik.

DENEK:

Ez du axolarik.

XANXIÑ: (*arraiki*)

Ez dut axolarik.

XALBAT: (*Amatxiri*)

Emotzu betherik.

AMATXI — MAIDER — KATIXA:

Betherik? Betherik?

XALBAT:

Emotzu betherik:

Duzu ikhusiko,

Ehunka husteko,

Ez dela holako

Bertze langillerik

Hunat agertuko.

XANXIÑ: (*narrioki*)

Ekatzu betherik:

Duzu ikhusiko,

Ehunka husteko,

Xanxiñ bezalako

Bertze langillerik

Ez dela hunako.

BATIAN DENEK:

Emanez betherik,
Dugu ikhusiko,
Ehunka husteko,
Xanxiñ bezalako
Bertze langillerik
Ez dela hunako.

AMATXI:

Nun ikhus holako
Ez axolaturik?

MAIDER:

Ez da gizon gaixtua.

KATIXA:

Gazte danik haurtua.

AMATXI:

Zer? Ez axolatua?
Bañan eskerrak daizkot bihurtzen
Haurtasun hortaz egiñagatik.
Ezpalitz hola izan haurretik
Haur maitetto hau neria ez baitzen.

DENEK:

Arrazoñekiñ ditu bihurtzen
Bere eskerrak haur handi horri,
Ezpalitz goizik ergel erori
Amatxirena Mainer ez baitzen.

XANXIÑ:

Arrazoñekiñ ditu bihurtzen
Bere eskerrak Xanxiñ gaizuari:
Ezpalitz goizik ergel erori
Amatxirena, Mainer ez baitzen.

PATZIKU: (*gizoneri*) Guazen gure hamarrekotarat

XALBAT: Egizue ni gabe. Banua aldarerat ene gizonekiñ.

PATZIKU: (*Xanxiñi*) Hi, beraz.

XANXIÑ: Bardiñ. Atsegiñ egiteko.

AMATXI: (*harritia*) Nola? Arras sorrajo zare beraz?

PATZIKU: (*birriz*) Aski... Aski... Hua hire botilletarat. Emaztekiak eta Xalbatan langilliak aldarerat doazi.

KLARA: Bazatoz, Mainer?

Katixa etxian sartzen dute.

MAIDER: Guazen.

ZAZPIGARREN AGERRALDIA

Amatxi — Xalbat — Xanxiñ

Gibelian gizonak. — Aldarian emaztekiak, nexkatxak, haurrak eta Xalbatan laur langille.

XALBAT: Banua lanerat.

AMATXI: (*Xanxiñi*) Eta zu?

XANXIÑ: Bai... bai... Ez ditake zurekiñ hatsik ere har! Of!

(*Sartzen da.*)

ZORTZIGARREN AGERRALDIA

Amatxi — Xalbat — Mainer (*aldaretik*)

AMATXI: Zer Kurutzia?

XALBAT: Botazazu lurrerat.

AMATXI: (*birriz*) Lagunduko nauzu alxatzen...

XALBAT: Nik?

AMATXI: Ba. Orai, Mainer handitua daukat. Agindu dautzutan bezala, orai duela sei urthe, harena aldaratu eta niri asma dezaket.

XALBAT: (*harritia*) Zuri?

AMATXI: (*birri borxatu batekiñ*) Zertan zaude? Ahantzi dukezu nik agin-dua?

XALBAT: Ahantzi? Ahantzi?

MAIDER: (*zulubitik*) Xalbat! Zato! Zure beharra banuke lore zenbeiten ezartzeko. — Ez naiteke hel... Xalbat (*Amatxiri*) Diozunaz, gero mintzatu gare, Gaxuxa. (*Badua.*)

AMATXI: Zer derabil goguan? Bozkarioak nahasi othe dio burua?

Burua dudetan bigitzen du harat eta hunat eta etxian sartzen da. Sukaldian ageri da baten eta bertziaren manatzen. Neskatuak iragaiten dire,

*eskuak baxera garbiz betherik. Bertze sebi batzuek botilla betiak
ematen dituzte mahañ baten gañian.*

BEDERATZIGARREN AGERRALDIA

Maider — Xalbat

Emaztiak eta nexkatxak hari dire soka arrimatzen paxetetan. Xalbat-
ten langilliek paxetak landatzen dituzte, haurrek belhar eta
lore hostuak bidian metatzen dituztelarik.

MAIDER: *(ezpel soka bat Xalbati ematen diolarik)*

Kantatzen du.

Jautsazazu ezpel hori
Oihalaren gañ gañetik.

XALBAT: *(zurubirat igaiten delarik ezpela harturik)*

Bai. *(Itzatzen du ezpela.)*

MAIDER:

Abantzu naiz erori
Astian zure zurubitik.

XALBAT: *(alegeraki)*

Zu, Maider, gure lanetan?

MAIDER:

Zertako ez, batzuetan?

(Zangotan duen otharre batetik belarazten diozka Xalbati arrosa xuriak.)

MAIDER:

Orai, lau arrosa xuri.

XALBAT: *(arrosak ixkilimekiñ lotzen dituelarik)*

Ezpel ferde, oihal gorri,
Arrosek Maider iduri.

MAIDER: *(hirriz)*

Ikhasi duzu koplaka?

(arrosa hañütz, gorri eta xuri, ematen diozka)

XALBAT:

Xo! Arrosak bat banazka.

MAIDER: *(urhundik lorien ederbideari behatzen duelarik)*

Urhe, gorri, xuri, ferde!

XALBAT:

Maider heltzen bada, gorde...

MAIDER: *(boza eziturik, ematen diozka arrosa gorriak)*

Gorri-gorriak gañ hartan.

XALBAT:

Badituzu ezpañetan
Hauk bezain kolore dunak.

MAIDER: *(birri ttiki batekiñ)*

Nun dabillza erostunak?

XALBAT: *(zaldiz zurubiaren gañian)*

Ixtaklok bada bat hemen

MAIDER: *(boza oraño ezituagoa)*

Egia ezpada: Amen!

XALBAT: *(zurubitik jausten da baratxe)*

Eta erran baut egia?

*Maiderreke burua apbaltzen du deus ibardetsi gabe. Xalbatek azpitik behatzen
diozka begiak.*

XALBAT:

Erakuts eni begia!...

*Maiderreke ezteki behatzen dio eta, eskua pixka bat dardaretan, bere golkeho-
tik kbendu eta, eskaintzen dio arrosa bat Xalbati.*

MAIDER:

Hor duzu azken arrosa.

XALBAT:

Maider ez hunenzat lotsa...

(Ixiltze labur bat.)

XALBAT:

Arrosa hunen tokia

Ez da bertzekiñ, maitia...

Etsitzeko da, nun nahi zuk bilduaren uzta:

Hobe zaut daukan hazia

Heze delarik bilzia.

MAIDER:

Mintzo zitzaizkit garbiki,

Bañan enetzat ez aski.

Zer sentimendu sorthu den zure ariman... banaki.

Aithor nautzuke hobeki

Nerian zoin zaitan ibillki.

XALBAT:

Ezda hitz aski argirik
Zuretzat berex nukenik

(eskua bibotzaren gañian)

Gorri zintazke, beriala, hunek diona entzunik...
Jakiñen duzu lehenik
Zure bihotzak erranik.

MAIDER:

Iduritzen zait naizela
Xori xoro bat bezala.
Josten dituzun hitzetan ez utz holako itzala...
Siñetsiko dut berzela
Doi doia maite nauzula.

(Xalbatek eskuak hartzen diozka. Arroza esku tinkatuen artian dago xutik.)

XALBAT:

Ba maite zaitut, ene arrosa...

MAIDER: *(bere burua Xalbaten besoari utzia)*

Orai naiz, Xalbat, orai urosa!

Muslariek denbora hortan partida akabatu dute. Urbuntzen dire beba zauzín gizonak. Patzikuk sosak billtzen ditu eta oihu egiten Amatsxiri.

PATZIKU:

Amatxi!... Zato!

AMATXI: *(barnetik)*

Berehala.

HAMARGARREN AGERRALDIA

Berak — Amatxi

Amatxi atheratzen da etxetik zalu, bañan ikhusten dituenian bi amorosak, beren amodioan galduak, ezin garbaituzko oñhazi batek korropi-llatzen dio bibotza. Izkiritu izigarri bat egiten du eta bortxatua da mahañ bati atxikitzerat ez lurrerat gateko.

AMATXI: *(izkiritu bat)* Ah!...

Patziku xutitzen da eta, xutitziarekin, Xalbat eta Maider ikhusten ditu eskuak gurutzaturik.

PATZIKU: To! To! To!

Maiderrek ere entzun du izkiritua eta behatzen du nundik heldu den. Orduan ikhusten du Amatsxi, xuri-xuria.

MAIDER: *(lasterka Amatsxirenganat)* Amatxi! Amatxi! Zer duzu? Osaba zato!...

Patziku burbiltzen da. Amatsxi flakatua bezala dago. Maider, izitua, oibuka hari da barnekueri.

Ama! Maria! Zatozte!

Neskatuak heltzen dire, gero Katixa; azkenik Xanxiñ

AMATXI: *(atzartzen balitz bezala)* Zer da? Zer gerthatu da?**MAIDER:** *(loriatua)* Amatxi gaixua, sofritzen zinduen?**AMATXI:** *(boz gohor batez)* Nik sofritaen? Ah! ah! Sofri dezaket bada nik? Emazte othe naiz sofritzeko?**MAIDER:** *(Amatsxi besarkaturik)* Amatxi, koloriak gan zauzkitzu...**AMATXI:** *(bortzikiki, bere alabatsiaren besotarik atheratu eta)* Utz nezazu! *(Sebierri):* Eta zuek zer hari zaizte? Ez duzue lanik aski ditudaneri ohartu gabe? Zuazte zuen egitekoerat!

Xanxiñ agertzen da, dabantal urdiñ bat soñian eta botilla erdi bat eskuan, ezpañak xukatzen ditularik.

AMATXI: *(Xanxiñi)* Athera zaitte ene bixtatik! Botillak utzatzu eta zuazi norat nahi.

Xanxiñek beriala, bere dabantala khendurik, hartzen ditu igandetako gañekua eta gaphelua ezkaatzian, eta badua, athorra mahunka bas, elizako alderat, bidian iragaiten direnekin. Katixa, ixilik sartzen da etxian.

AMATXI: *(Patzikuri)* Zenbat botilla dituzue?**PATZIKU:** Lau, eta lau kafe...**AMATXI:** Hiru libera eta lau sos.**PATXIKU:** *(sosak ematiarekin)* Oritzu.

Amatsxi, dabantalaren sakolan sosak sarthu eta, sartzerat dua. Bidian, Maiderrek, nigarrak begietan, geldiazten du.

MAIDER: *(ezteki)* Amatxi...**AMATXI:** Maltzurra!

(Sartzen da.)

HAMEKAGARREN AGERRALDIA

Maider — Patziku

Agerraldi hau eta bertzia iragaiten direlarik, bethi bidetik elizako alderat baduazi jendiak, igandetako jauntzketetan pro sioneko gazteria galtza zuri, gerriko se; da, atborra loratuetan batzuek ere badituzte buruko lore dunak galtzetan xilinxak etc.

MAIDER: (*nigarrez*) Maltzurra? Zer maltzurkeria egin diot bada nik, osaba?

PATZIKU: (*trufaz*) Bere arnorat ura eman, dudarik gabe.

MAIDER: Zerbeit badu. Jakiñ nahi dut.

PATZIKU: Ez beldurrik izan. Aski goizik jakiñen duzu.

MAIDER: Mirikua behar balu, osaba?

PATZIKU: (*birriz*) Beharrago luke zurgina!

MAIDER: (*iziturik*) O! Kutzaren egiteko? Ez da hortan!...

PATZIKU: Kutxa ba... Bizien kutxa: Buhurdia mihisiekiñ.

MAIDER: Etzaitela trufa, osaba. Egiazki pairatzen du, Amatzik, eta, preski ni hoin dohatsu naizenian... Zertako hori?

PATZIKU:

Urhia eta zoriona
Behar dire ongi zaindu:
Batek beretzen duena
Bertziari hartzen omen du.
Ez baiditazke gizonak
Aberats eta dohatsu
Izan denak...
Maider! Maider! Egiñ kasu,
Orai eta sarri,
Egungo zorionari.

MAIDER:

Izituko naiz, osaba...

PATZIKU:

Beharba!
Zurekiñ atxik dukezu...
Hoinbertze dohañ ditutzu:
Gazte, pollit, maitagarri...

MAIDER: (*osabaren erraneri asmatzen duelarik*)

Kasu, orai eta sarri,

Egungo zorionari...
Behar dire ongi zaindu
Urhia eta zoriona...
Batek beretzen duena
Bertzeri hartzen omen du...

(*osabari*)

Hartu othe dut norbeiti?

PATZIKU: (*ihardetsirik ez eman nabiz*)

Bihotz bero, bisai ezti...

Hoinbertze dohañ ditutzu:

Zurekiñ atxik dukezu!...

MAIDER:

Ez baiditazke gizonak

Aberats eta dohatsu

Izan denak...

Maider! Maider! egiñ kasu...

(*iziturik*)

Ene zoriona

Hill nahi duena

Hor nunbeit dabil...
Hemendik hurbill?

PATZIKU: (*berritz*)

Urhia eta zoriona etc.

MAIDER: (*batian*)

Ene zoriona

Beharko dut ongi zaindu (etc.)

Biek bardiñ kantatzen dute eta iragaiten dire bejako alderat; Xalbat biderat heltzen zaiote.

HAMABIGARREN AGERRALDIA

Patziku — Maider — Xalbat

XALBAT: Amatzik zer zuen?

MAIDER: Maltzurra erran daut!

XALBAT: Zuri?

PATZIKU: Bo! Iraganen zaio duen hisial...

Ezkeillak jotzen hasi dire. Teatrian diren jende guztiak baduazki elizarat. Mainer aldaratzen da, barrasiaren gañian utzi zuen mantaliñaren bartzeko.

XALBAT: (*Patzikuri baratxe*) Ez da flakatu?

PATZIKU: Bai! bai! Antolaatzik gauzak bezperak erran arte. Bertzenaz, gaizki zuak, muthill, hire hauzia...

Maider burbilldu da.

PATZIKU: Gaurgoiti, jaun erretorak bere xantria berantetsia duke. Kexa gaitzen. (*Badua aitzina.*)

MAIDER: Gurekiñ zatoz, Xalbat?

XALBAT: (*baratxe*) Ez, ene maite maitia. (*Gorago*) Hemengo lanak behar ditut akhabatu.

Maider badua, kongregazjoneko nexkatxeikiñ. — Ez dire zenbeit hastapeneko emazteki eta Xalbaten langilliak baizik gelditzen.

HAMAHIRURGAREN AGERRALDIA

Zenbeit emazteki — Xalbaten langilliak — Xalbat

XALBAT: (*langillieri*) Zuazte zuek ere bezperetarat. Proasioniarekiñ itzuliko zaizte eta hemen baratuko, aldariaren urratzeko eta pusken sartzeko.

LANGILLE BATEK: Ongi da.
(*Baduazki langilliak.*)

HAMALURGAREN AGERRALDIA

Emaztekiak — Xalbat

Orai, emaztekiak hari dire ibi eta lore barrajatzzen bidiaren gañian. Biek bedatzen dute oihal bertxi xuri bat. Azkenik, mibisiak bidiaren barneko aldetik sokberri estekatzen. Bidia, orai, arras gordia da eta emaztekiak ez dire ageri.

XALBAT: (*bakbarrik*)

Xalbatek duda liphar bat badu. Gero barrasiaren gañetik jauzi egiten du eta sartzzen da ostatuko barrokian, diolarik:

Guazen aintziñat! (*oihu*) Gaxuxa!

HAMABORTZGARREN AGERRALDIA

Xalbat — Amatxi

Amatxi etxetik atheratzen da baratxe, itxura hitxian. Itzultzen da ezkeatxian, begien xukatzeke, Xalbatek ikhusten ez duelarik, zeren, Amatxi agertziarekiñ, Xalbatek, abalkez, bere burua itzuli baitu.

AMATXI: (*boz idor batez*) Zer nahi duzu?

XALBAT: Badakizu orai zertako ez dautzutan aixtian ihardetsi. Ez nuen uste aspaldiko erranetaz orhoitzen ziñela.

AMATXI: Ez gezurrik... Eztut nik deus ahanzten eta ene hitza bethi eta nor nahirentzat atxiki dut. Ez nuen, nik, uste, Xalbat, kanbiakorra ziñela.

XALBAT: Kanbiakorra? Amatxi...

AMATXI: Amatxi?... Ene zaharzeko ematen dautazu izen goiti hori? Eztut nahi enzun! Ez naiz ghiago nihoren Amatxi. Zuk ebatsi dautzatu ene amodioa eta ene alabatxia. Hau atxikazu, bertzia zangopian ibilli eta.

XALBAT: Zoin garrazki minzo zaren! Barkhamendu galdetzen dauzut. Uste izan dut maite zintudala. Gaztiak engana ditazke. Gero ezagutu dut zuretzat naukan sentimendua eta amodioa bia zirela. Zure alabatxia ikhusten nuen egun guziz handitzen eta edertzen: Haurra zelarik maitagarri, nexkatxa egiñ eta maitagarriago! Zu ezagutziarekiñ Maider ezagutu dut, zuk maitatziarekiñ Maider, nik ere maitatu dut eta... pixkaka... pixkaka... ikhustiarekiñ Maiderrek ama bat bezala maite zintuela, zu, iduritu zait eni ere — nahiz abantzu zure adiña dutan — ama bat bezala behar zintudala maitatu. Barkhaguzu bieri. Ez dugu deus egiñ amodioaren sorraazteko!... Bera ethorri zauku.

Kantatzen du.

Amodioa sartu da gutan
Uda berriko gau ezietan
Zure gerizan gindauzilarik...
Egunez egun, guk jakiñ gabe,
Gathe lehena porroskatuik,
Gure bihotzez egiñ da jabe...

Ene ahotik etzen oraño
Aingeru horren beharriraño
Erre ziozaken hitzik alxatu...
Eta astian, eztakit nola,
Gure eskuak dire tinkatu
Amodioak nahi bezala.

AMATXI:

Ez aitzakirik enetzat billa...
Hitz ezititzeko zare abilla.
Nik ere ditut zure ahotik
Aspaldi enzun...

XALBAT:

Gaxuxa!

AMATXI:

Hatik!

Ez naiz zuk uste
Duzun emazte
Trufatzen dena...

XALBAT:

Bañan...

AMATXI:

Ez zaizte

Ostatu huntan biak sartuko:
Ez zu, ez hura!

XALBAT:

Ez dut holako

Nahirik izan. Bien hazteko
Nihau azki naiz. Ez! Diruari
Behatu banu, etzait iduri
Maiderrenganat ganen nintzala.

AMATXI:

Oh! Xalbat! Xalbat! Bihotz ahula!

*Amatxik «Ez aitzakirik enetzat billa» kantatzen duenian, ezkillak berritz
hasten dire, proasionia atheratzen delakotz elizatik.*

XALBAT:

Amodioa, guk jakiñ gabe,
Gure bihotzez egiñ da jabe.

AMATXI:

Ez aitzakirik enetzat billa...
Hitz ezititzeko zare abilla.

XALBAT:

Ene ahotik etzen oraño
Aingeru horren beharriraño
Erre ziozaken hitzik alxatu.
Eta, astian, eztakit nola,
Gure eskuak dire tinkatu
Amodioak nahi bezala.

AMATXI:

Zure ahotik etzen oraño
O Xalbat! ene beharriraño
Beizik holako hitzik alxatu...
Eta astian, ikhusiz nola
Zuen eskuak ziren tinkatu
Hor flakatu naiz haur bat bezala.

Bere burua phausatzen du paxet baten kontra eta nigar egiten du.

HAMASEIGARREN AGERRALDIA

Orai enzuten dire teatriaren gañian proasioneko soñulariak: Trunpe-
ta, atabal eta xirolak. Gero Gizonak.

GIZONAK: *(bastapeneko kantika)*

Yesus on illki zauku aldare barnetik etc.

DENEK:

Zer mirakullua! etc.

*Soñulariak teatrian iragaiten dire, nexka ttikien ondotik. Mibisien gañetik
ageri dire banderak, gizon apbainduen harmak, noizian behiñ
buruko loredun bat edo bertze, atabal nausiaren makhilla. Gero
kongreganisten bandera xuria, agertokiaren erdian baratuko dena
arrosa hostuak airian, ageri ez diren haurrek bothatzen dituztenak;
azkenik, pabillunaren lumak, baidoazj bejaren gibeleraño eta han
baratzen.*

NEXKATXEK:

Heda oihal xuriak bide bazterretan.
Gure gorphutzak eman falda xurietan.

Artik jaingo jaunari lore xurienak
Hoin xuri egiñ detzan gizonen arimak.
(*Denek*) Zer mirakullua! (etc.)

*Nexkatxek kantatzen dutelarik, Xalbat burbilldu da proasionerat, kongrega-
zioneko banderari buruz. Mihisiak aldaratzen ditu pixka bat eta
Maidar, banderaren alxatzallia, artetik ageri da.*

*Benedizionarioko xilinxak egiten du bere soñu ariña. Denak belbaunikatzen
dire, eta gero xutitzen.*

PATZIKU: (*Kantatzen du*)

Zer mirakullua! etc.

Denak jarraikitzen zaizko eta proasionia aintziñat doa.

HAMAZAZPIGARREN AGERRALDIA

*Xalbaten langilliak sartzen dire eta nexkatxak gan orduko, aintziñeko mibi-
siak khentzen dituzte, emaztekiek lagundurik. Orai bidia ageri da.
Proasionia ezau da, urruntzen delarik. Elizako bidetik sartzen
da: Lehenik haurrak, gero nexkatxak, gero gizon aphainduak, gero
arrosa artikbitzalliak; hankien bi sabetsetariek gizon aphainduak
oraño. Ezkillak bethi hari dire, eta hola estalkia jautsi arte.*

Urrunxko gizonak kantatzen dute.

Jesus ona illki da (etc.)

Urrunxago Nexkatxek:

Heda oihal xuriak (etc.)

Aphezak eta pabilluna agertu gabe, jausten da agertokiaren estalkia.

ZATHI LEHENAREN BURURANTZA

BIGARREN ZATHIA

Toki berian eta oren baten buruan.

LEHEN AGERRALDIA

Xalbaten langilliak eta Xalbatek aldaria barraiatzen dute eta phazo-
tak atheratzen dituzte. Emaztekiek mihisiak billzen eta
malgutzen. Untziak eta aphaindurak beren etxetarat ere-
maten. Ostatuko shiek, aldiz, dafallak hedatzen dituzte
gibeleko mahañen gañian eta, exkerretarik, asto batzuen
gañian, mulxatzen botilla arno eta limonadak.

Amatxi, arras ilhundua, gemen handirik gabe hari da sehien mana-
tzen, sukaldeko leihotik, eta zalu sartzen da.

KANTARIAK:

Unzi, belus, oihal fiñak,
Lore zillarez egiñak;
Ogi buru, mahats mulkho
Aldare huntan zauztenak
Jainkuaren ohoratzeke,...
Orai, lehengo kutxetan
Sarhuko zaizte betbetan,
Eta, egun beziñ frexko,
Bertze besta berrietan
Zaizte argirat illkiko.
Unzi, belus, oihal fiñak,
Lore zillarez egiñak,
Ogi buru, mahats mulkho,
Zauzte orai beziñ frexko
Heldu den urtheko.

*Urruntzen dire. Bi emazte eta bi langille badaudez. Xalbat jarraikitzen da
bere bertze gizoneri eta hejan sartzen dituzte aldare eta phazotak.*

Amatxi agertzen da ezkaatzeko athian.

BIGARREN AGERRALDIA

Berak — Amatzxi

LEHEN EMAZTIAK:

Amatzxi? Zure untziak
Norako diren... errazu.

AMATXI:

Untzirik ez dut.

BIGARREN EMAZTIAK:

Behazu.
Aldarian diren guziak
Zuk eskañiak ditutzu.

LEHEN LANGILLIA:

To! Amatzxi ez orhoitzen.

LEHEN EMAZTIAK:

Etzajo ba maiz gerthatzen.

AMATXI: (*ez horturik*)

Ezar atzu sellaruan.

BIGARREN EMAZTIAK: (*harriturik*)

Hor bai! Nor nahik hausteko!

AMATXI: (*zainbertsu*)

Nahi dukezun xokhuan
Ez naiz orai hortarako...

LEHEN EMAZTIAK: (*etxia erakusten diolarik*)

Hor ongi ditazke naski...

AMATXI: (*nardatua*)

Jainkuatz! Jainkuatz! Jainkuatz! Askil...

Amatzxi gan da, asmatsuturik atheladaraño eta ez da handik mugitzen.

HIRURGARREN AGERRALDIA

Berak — Bañan Amatzxi ixilik eta Xalbaten langilliak,
ostatuko sehiekiñ eta emaztiekkiñ araldatuak.

EMAZTIAK: (*aphal*)

Izan behar du zerbeit goguan
Unzi haukien arbujuatzeko.

Etzen agertu nihoiz holako
Trenpu xoruan.

GIZONAK: (*eskarnioz*)

Baditazkela gure munduan,
Dirua lekhat, gauzarik asko
Indar hobenen atzarrazteko
Duke buruan.

*Denek gizonen kopla errepikatzen dute. Amatzxi aitziziñatzen da eta malzurki
lehen koplako bortz phersu azkenak kantatzen dituzte.*

Unzi, belus, oihal fiñak etc.

*Amatzxi begiz jarraikitzen zajote, aldare alderat doazilarik, eta, batere ohar-
tu gabe, badoba berritz ere atbaladaren alderat.*

LAURGARREN AGERRALDIA

Maider, nexkatxak eta nexkak bezperetarik itzultzen dire.

Berak — Maider — Klara — nexkatxak.

KLARA:

Zer begitartia daukazun, Maider.
Besta egunian etzauku eder
Gure lagunik maitatuenak
Ilhun detzan gau illhunak.

MAIDER: (*birri erkbaitz batekiñ*)

Ez naiz ni, orai, aixtian nintzana?

KLARA:

Argi eta legun, kantutto batekiñ
Nola doan urhandia,
Zuk ere zinduen, arrai eta ariñ,
Jarraiten zure bidia...
Bañan, zimurtzeko harek aski baitu
Iñare baten hegala,
Xori beltz bat deia zutan pulunpatu
Uraren barnian bezala?

MAIDER: (*hunkitua*)

Ez: Xori xuri bat hasi da kantatzen
Kaiola hetsi batian.
Haren bozaz hurbill zitakenik etzen

Oraño gure artian.
Eta behazue nahasi ez naizen
Xori horren enzutian.

NEXKATXAK:

Idekazu kaiola,
Xori hoi gan dadila
Lehen zagon tokirat.
Holako boz ederrik
Etzazula zutarik
Berritz utz hurbilzerat...
Gazteriak behardu
Hirriz burua galdu,
Sekulan atsekabez:
Beraz kanta dezagun
Eta ez gorri egun
Bi begiak nigarrez.

KLARA:

Laster hor dire soñulariak.

NEXKATXAK:

Egungo zaja xuriak
Etxian utziren ditugu.
Eta, aldatu orduko,
Brixt batez gare hunako.
Biba gu! Mainer! Biba gu! —

Mainerrek ezteki behatzen diotelarik, esku esku ematen dire, nexkatxak, eta itzulika inguratzen dute, kantatzen dutelarik.

Biba gu! Mainer! Biba gu! —

Nexkatxak urruntzen dire. Emaztiak eta Xalbaten langilliak aldareko azken puskak deramatzate. Xalbat agertu da doi doia bejako atbian eta Mainerri behatzen dio; bañan Amatxi itzuli baitzen, nexkatxak dantzari hari zirelarik, Xalbat gordetu da.

BORTZGARREN AGERRALDIA

Amatxi — Mainer

Mainer, etxerat sartzeko hñian. Amatxi aintziñatu da eta begien erdirat behatzen dio bere alabtxiari.

MAIDER: (*iztuxia*) Asarre zare óraño, Amatxi?

AMATXI: Badut zeren. Hola eskolatu zaitut bada nik?

MAIDER: Zer nahi duzu erran?

AMATXI: Hau kopeta!

MAIDER: Zertako mintzo zare hoin garrazki? Bazindaki zer bihotzmiñ deramatan proasionerat!

AMATXI: Ez othe zaut aingeru bat hari? Uste duzu, ziñez, begirik eta zentzurik eztudala? Noiztik, zure amaren eta nere ixilik. Xalbatek burua nahasten edo itzultzen dauzu?

MAIDER: (*barritua*) Ikhusi gaitutzu?

AMATXI: Etzen gaitz! Ahalkagarriak zuek! Denen bixtan!

MAIDER: Gaizki egiten ginuen?

AMATXI: Etzazula bada bildotx itxura hori har enekiñ? Eztakizu neskeri zillegi etzaiotela mutillen solas eztieri beharriaren ematia burasoen aitziniñan baizik? Eta zu?... Zer itsuskeria!

MAIDER: (*ezteki*) Nork asma zezaken zeletatzallerik bazitakela?

AMATXI: (*mutirik*) Etzaituztet zeletatu! Ausartak zuek: Etzaitze zeletatzekuak! Aski zabalik zuen bihotzak hedatzen ditutze... O!... Orai arte, zenbeit aldiz astirokiago ahantzi ahal zaitze holako hitzketa galgarrietan!... Nola erastatu naukezuen!...

MAIDER: O! O! Zu, Amatxi? Hoinbertze maite izaki eta nik irriztatu behar zintudan... eta zergatik? Egia da Xalbatek ez daudala hitzik aiphatu egun arte... Eta... eztakit nola menturatu ahal den, astian erran dauzkitanen erraterat. Eta nik nola ihardetsi diot? Siñets nezazu, Amatxi maitia: Garhait etzitaken indar gorde batek bat bertziarenganat egotzi gaitu...

AMATXI: (*samiñki*) Hola? Lipar batez? Gizon gazte baten hatsak berak xoratu zaitu? Ez eni holakarik saka! Aspaldian balakatua eta liluratua zare, xorittua! —

MAIDER: (*historik*) Zein dohakabe naizen zure damuztatziaz egite ustekabezko horrengatik: Jakiterat gaitzetsiko zinduela, ez nituen diozkatzun beharriak idekiko Xalbateg zinituen laudorioeri.

AMATXI: Nik?

MAIDER: Nola haur erorkor eta herbal bat egon zitaken, zuk hoinbertze prezatzen zinduena prezatu gabe?

Kantatzen du.

Etzen zuretzat bertze gazterik

Herri guzian,

Xalbat zurgina bezalakorik!
 Haren sortzian
 Ausarki zaizkon aztiak eman
 Dohañ leherra:
 Beso hazkarra
 Lanaren kharra
 Gorphuz ederra...
 Etzitzaioiken hutsik hatzeman!...
 Eta ni, orai, holako
 Solasak utzi orduko
 Beharritik bihotzerat
 Bat banazka erorzerat...
 Othoi! Amatxi zertako
 Hoinbertze higuñtzen nauzu?

(eskuak barturik)

Othoi! Othoi! Erradazu!...

Amatxik borthizki urruntzen du. Maider dago bere tokian, irainztatua.

AMATXI: *(borthizkiago)*

Ixilik zaude, malzurra.
 Iduri eta elderra
 Zure ahottuak gezurra
 Bethi danik badario.
 Hitzetan amultsuenak,
 Lausengutan gozoenak,
 Hirrietan eztiak
 Etzauzkitzue kario...
 Bañan badakit oraitik
 Zer pekatu bihotzetik
 Behar nuken, zuengatik,
 Deus bazindute balio...

MAIDER:

Prezitzen nauzu itsura...

AMATXI:

Malzurra! Maider! Malzurra!

MAIDER: *(nigarrez)*

Amatxi, behazu
 Ene nigarren gezurra!

Xalbatek, nigarrez ikbusten duenian, sartzen da.

SEIGARREN AGERRALDIA

Amatxi — Maider — Xalbat — Katixa *(leibuan)*

XALBAT:

Amatxi, barkha ezozu.

AMATXI:

Zertan sartzen zare zu?

XALBAT:

Ni naiteke hobendun!

KATIXA:

Gaxuxa? Zer dun? Zer dun?
 Bakia gan da hemendik...
 Zerk ganazazidu?...

MAIDER: *(eztiki)*

Nik! —

XALBAT:

Ez zuk eta ez nik
 Ez dugu hobenik...

Berritz kantatzen du lehen zathi hamaborzgarren agerraldiko kantua.

Amodioa sarthu da gutan
 Uda berriko gau eztiak.

XALBAT ETA MAIDER:

Zure gerizan gindauzilarik.
 Egunez egun, guk jakiñ gabe,
 Gathe lehena porroskatuak

Gure bihotzez egiñ da jabe...

AMATXI: *(Maiderrri)*

Amodioa agiñtzen zautan
 Jaun hunek berak sei urthe huntan
 Ene gerizan zindauztelarik...
 Egunez egun, nik jakiñ gabe,
 Gathe lehena porroskatuak
 Zure bihotzaz egiñ da jabe.

Hiruek batian errepikatzen dute.

AMATXI: *(fuliatsu)*

Amodioa agiñtzen zautan.
 Jaun hunek berak sei urthe hautan!...

MAIDER: *(harritua)*

O! Xalbat! Xalbat! Zer egiñ duzu?

AMATXI:

Zuri bezala hitz eder batzu
 Hoinbertze urthez erran onduan,
 Hori egiñ daut. Etzen munduan
 Zuetaz kanpo maita nukenik...
 Eta zuetaz behar dut ba, nik,
 Hola pairatu?

MAIDER:

Barkhatu.

Nik ez nakien.

*Patziku eta Xanxiñ sartzen dire.***AMATXI:**

Gezurti txarra!

ZAZPIGARREN AGERRALDIA

Berak — Patziku — Xanxiñ

XANXIÑ: (*kantaz*)

Zer derabillkate hor?

PATZIKU:

Uharra!...

MAIDER: (*bere osabarenganat hurbildurik*)

Badakit orai zertako

Izitu naizen osaba!

XANXIÑ:

Itsuskeri bat iñ dako
 Haur hunek, huni, beharba?
 Zer da ba, Maider? Holako
 Amatxi dautzutanian
 Berezi sor egunian
 Etzauzke ba belhauniko
 Ezpañik ideki gabe?

(Katixa erakustiarekiñ.)

Hau laneko ahalgabe...

PATZIKU: (*bitza hausten diolarik*)

Hi berritz lanak unhatzen...

XANXIÑ: (*ezpalu enzun bezala*)

Hola bauzu sarizatzen!...

PATZIKU:

Utzak hortan, Llaru, hire predikua.

XALBAT: (*hastiatuki*)

Ziñez... eman zaiol!...

PATZIKU:

Ez duk hau lekhoa!

AMATXI: (*Patzikuri*)

Ematen diozu, Maiderri eskua?

PATZIKU:

Ez batek, ez bertziak ez duzue hutsik:
 Bihotzen heztallia —haur itsu bat omen—
 Berriki, hegalka, phausatu da hemen.
 Zer egiñ zitaken hari buruz? Deusik.
 Bakharrrik aski da denen itzulzeko:
 Semetxi, osaba, illoba, amatxi,
 Adixkide, koñat, anai, alabatxi...
 Denak on baitzaizko.

(Amatxiri)

Ez amor eman mendekuari:

Haur itsua hor hirriz da hari!...

AMATXI: (*saminki*) Hoin botheretsua delakotz, ezniokaken erran haur
 itsuari kanporat gan zadiela! — Bañan etxeko andre bai-
 naiz ni hemen, eztut onhesten jaun anderetto haukick
 bethe dezaten ene egoitza beren zorionaz. Har bezate
 beren amodioarenzat bertze lekukorik.

MAIDER: (*otboizfuz*) Amatxi! Amatxi!

AMATXI: (*idorki*) Aski zinkuriñ! Lanian badakizu. Zure erhieki irabaziko
 dauzkitzute behar ditutzunak.

XANXIÑ: Eta gu? Katixa eta ni?

AMATXI: Katixa alabarekiñ... Zu, giza gaizua lanerat. Xalbatek zur
 karraiatzalle bezala ahal duke zure doia.

XANXIÑ: Ez dut baitezpada lan hañitz behar denboraren iragaiteko.**PATZIKU:** (*hirriz*) Hori!...**XANXIÑ:** Horra, Maider, zer dakarkaten zure balentriek!**XALBAT:** Gure ezteiak aitzinatuko ditugu, Maider.

MAIDERREK: (*gogoetan baitzagon bertziak mintzo zirelarik*) bihotz jauzi bat
 badu Amatxiren alde.

MAIDER: Etzaitut beraz ikhusiko, Amatxi?

AMATXI: Ez zuk eta ez bertzek. Ostatuaren atxikitzekeo kharra gan zait.
Denak salduko ditut eta ganen naiz, han bakharrrik bizitze-
ko, xokho galdu batetarat.

PATZIKU: Amatxi! Amatxi! Etzaitela mendeka!

AMATXI: (*izkiritu dolorotsu batekin*) Zer egiñ behar dut bada? Denen ase-
tzekeo baizik ez nintzen! Nihork ez nau maitatu!

MAIDER: Nik! Nik! Eztut nahi paira dezazun. Zurekin bizi nahi dut, eta
Xalbatek trabatzen bazaitu, Xalbat utziko dut zurekin ego-
teko!

XALBAT: (*samiñki*) Ez bide da zure amodioa beroenetarik! Zer? Zuri
jarraikitzekeo utzi ditut Amatxi eta Amatxiren ontasunak
eta holako eskerrak bihurtzen dauzkidatzu?

MAIDER: (*xoratua*) Xalbat! Xalbat! Ergeltzen hari naiz! Zu ala Amatxi: nor
behex dezaket? Eta, orai, biek enetzat dituzte beren lai-
duak! Ama! Ama! Zuk bederen badakizu Maiderrrek eztue-
la ixendurarik.

Badua lasterka, hipaka, bere amaren besoetarat.

KATIXA: Zato eneganat, haur maitia. Ez naiz ni maite ditutzunetaz bek-
haiztuko... Amak ez dire bekhaitzen.

Biak besarkatuak daudez.

ZORTZIGARREN AGERRALDIA

*Proasionian aphaindurik zauden gizonak sartzen dire, xirolari eta atabala-
riak aitzinian. Gibeletik, gizon emazte eta haurrak. Exkerretako
atbeladatik sartzen dire Maiderrren adixkidiak, beren jauntzura
igandetakuetan. Maider, oraino xuriz aphaindua, sartzen da etxian
eta agertzen da balkoian leihuen idekitzeko. — Gero, bere gelako
barne leihuak besten ditu.*

*Harrasiaren eta ostatuko alkien gañian jartzen dire ikustalliak. Zenbeit heja-
ko paretari bizkarrez daude.*

Dantzak hari direlarik, Kantariak diote:

Hor dire soñulariak (*bis*)

Jo zazue gora dantzariak!

Hor dire soñulariak (*bis*)

Jo zazue, neska gizon gaztiak

Ariñki lerra zaitezte...

Ariñki jauzi egiñ...

Izanez gai eta gazte,

Ariñki josta behiñ...

(Jo goiti ariñ-ariñ)

Adiñ hortan, nihork ez du zangarretan miñ!

Hor dire soñulariak (*etc.*)

Gero muxikuak eta azkenik denek fandango.

FANDANGO:

Fandangotan hari direlarik, Kantatzen dute zenbeitek.

Bizia den bezala harzak, muthilla!

Zelajez bethi ez badabilla,

Etzokala zoroki makhurrik billa,

Baditik oren eztiak...

Hobenez egun,

Goza dezagun,

Bihar zatozkek bertziak...

Bizia den bezala harzak mutilla:

Ez gaitut gaizki hasiak.

BEDERATZIGARREN AGERRALDIA

*Danzak akhabatu onduan, gizonak ostatuko atbarian sartzen dire. Ilhunzi-
ria jausten da. Sebiak, Xalbaten langilliek lagundurik, pixten
dituzte gabargi benezianoak eta kapenako gaphiriotarik dilindan
ematen.*

*Patziku, Xanxiñ eta Xalbat jartzen dire leben mahañaren inguruan. Bertze
gizon eta emaztiak erdian, heja aitzinian eta athariaren gibelian.
Haurrak eta nexkak harrasiaren gañian.*

LEHEN GIZONAK: Maria!

BIGARREN GIZONAK: Amatxi! Edaterat!

LEHEN GIZONAK: Hunat arnua!

*Oihu, arramants, izkiritu, deiadar, eskuzafla, makhill ukhaldi mahañen
gañian. Sehiñ hirriak.*

*Amatxi, bethi goibel: agertokiaren sarkhuran dago, mahañ baten gibelian.
Sehieri zathikatzen diozkitte galdetzen dituztenak.*

*Maidar agertu da balkoian doidoia eta itzalian berritz sarthu, Xalbatek
behatzen duelarik.*

LEHEN GIZONA: (*Patzikuren mahañetik hurbill*) Errak to, Llaru? Behar hituzke bi phersu eman besta hunen ongi akhabatzeko eta Aisek ihardets lioketek!

XANXIÑ: Ba, llagun! Emadak edatekua eta kantatuko dauiat gau guzia, bardiñ. Badiat, zuzenki, behar bezalako amodioaren gañian zerbeit erran nahirik.

PATZIKU: (*birriz*) Ongi zuak, hi bahau atxikitizalle!

XANXIÑ: (*begiak zerurat*) Aileza bertzerik!

Behatzalliak hirriz

PATZIKU: Ikhusiko diagu. Bizkitartian, iduritzen beitzaitak nola eta zoin aldetarat airatuko den hire kantua —xori eder— nik enzunaraziko diat bertze xixturik. Bazterrekeri hoberenaren hautatzia!

PATZIKU: (*Kantaz*)

Bi neskatilla muthill berari nunbeit jarraikitzen zaizko.
Bat aberatsa, bertzia pollita: Zoin othe du hautatuko.
Llaru baladi, gure muthillak ez luke dudarik asko:
Moltsarengatik, jo liotzake pollitari laur ostiko!

Amatxik, harrituxia, burua alxatzen du eta aditzen ditu persulariaren koplak.

BEHATZALLIAK: (*oihuka*) Hiri Llaru! Hiri!

Llarruk, lehenik edaten du trago bat, lehen gizonak eskañirik, xukatzen ezpañak esku bizkarrez eta hasten da.

Gure herriko panpiñak
Kardatx idorrez egiñak,
Athera gabe hagiñak,
Pixten ditu ezkontmiñak.

BEHATZALLIAK:

Hola gaitza!

LLARRU:

Oi! Galtzadun panpiñ gazte,
Guganat hurbill zaitezte,
Gaitezen senhar emazte:
Pazkoz aitziañ Mendekoste!...

BEHATZALLIAK:

Brabo! Brabo! (*Eskuzafalak.*)

PATZIKU:

Bazterreko mutzurdiñak,
Zaphar idorrez egiñak,

Galdu eta letagiñak

Pixten ditu bihotz miñak

BEHATZALLIAK: (*birriz*)

Hori duk! Hori duk!

PATZIKU:

Galtzadun ollar, ollaxko,
Egizue kokoriko:
Gurekiñ zaizte biziko
Alfer, gizen eta frexko!

BEHATZALLIAK:

Emak hor, Aise!

LLARRU:

Oi panpiñak! Ikhus gero:
Hamar bat haur lerroz lerro;
Tripa hotzik, hortzak bero.
Marrumari hoik nork harro?

BEHATZALLE BATEK:

Talo eta esniak!

LLARRU:

Prestu egon baziñezte
Azken hortzak egiñ arte,
Ezkontza hori, nik uste,
Hoin karats etzindukete!

BEHATZALLIAK:

Biba Llaru!

PATZIKU:

Zenbeit urtheren buruan,
Ez gaituk naski zeruan!
Sosak iretsi lerruan,
Hasi zorrak inguruan.
Eta zuk, ollo gizena,
—Zirzill izatia eztena!—
Ahantzi ere, zer phena!
Kokorikoren izena...

Behatzalliak hirriz eta eskuzafalaka.

LEHEN GIZONAK: Aise nagusi duk.

Irrintziñak gibelian.

Amatxi hurbillitzen da Patzikurenganat.

AMATXI: Patziku, borthizki mintzatu zare, bañan sanoki. Kantatu dituzkunak asmatu ditut lehenxago, eta, gañerat, ezagutu dut

egiazko amodio baten galzerat nindoala, nitarik eta ene urt-
hetarik urrundu denaren aztaparkatzeko. Zer? Eskatu eta,
ez ardiesteko. Zuk erakutsiari ihardesten diot. Aski hortan.
Ez naiz kukullduko eta tükituko hobendun ezditakenari
barkhatuz.

Oihu egiten du balkoñaren alderat.

Zato, Maider!

*Maiderreke, Amatsiren boza ezagutzia-rekiñ oihu ttiki bat egiten du eta sal-
tzen da bere gelan.*

HAMARGARREN AGERRALDIA

Berak — eskas Maider

AMATXI: (*Xalbat*) Zuk eragiñ duzu etxe huntan egiazko oñhaziaren lehen
hazia. Enetzat hartzen dut iraka, eta bihi garbia zueri
uzten. Maiderreke eztu pairakunderik behar. Nik badakit zer
diren ziñak eta miñak... Bat gihiago jasanen dut.

Maidar hor da.

HAMEKAGARREN AGERRALDIA

Berak — Maider

AMATXI: Barkhatzen dautzuet, nahiz edo ez nahiz, egiñ dautazuen miña...

Maitha zazue elgar...

MAIDER: (*Amatsiren besoetan*)

Amatxi!

(Elgar besarkatzen dute.)

AMATXI:

Bai, Amatxi! Ene haur maitia...

Izen hori, orai hoin ezta,

Zuk dautazu eman lehenbixi...

Gozo zautan zukanik: Amatxi!

Eta geroz, hemen edozoñek...

Gazte, zahar —Katixa! zeronek—

Dautazue lothu izen bera...

Ez bainauket nihundik athera.

Zahartu nau, tenoriak jo gabe...

Bai, Amatxi — Gaxuxaren jabe —

Bathajoko izen bat egiñ zen:

Amatxi naiz bethiko gelditzen...

(eztikiago)

Maider! Xalbat! Noizpeit dathorrenak,

Entzun eta ditudan izenak,

Ez izanik ene alabatxi,

Deituko nau hark ere: Amatxi!

KATIXA: (*leibotik*)

Ez da zeruan saindurik

Amatxi bezalakorik.

XANXIÑ: (*arraitua*)

Munduan ez da etxerik

Guria bezain atxikirik.

PATZIKU:

Ezta herrian alferrik

Llarru bezain dohatsurik.

MAIDER ETA XALBAT: (*batian*)

Millesker gora. Millesker zuri.

Gure barnerat duzu ixuri

Nihork ez daukan berzatasuna.

Gure bihotzek, egun hoin hertxi,

Badute bardiñ lekhu, Amatxi,

Ohaztatzeke zure izena!

PATZIKU:

Gure aitonen kantuak

Ziren zenzuz hanpatuak.

Zioten: Gutaz ezkaitezilla

Izan sobera hartuak.

Mundu huntako frutuak

(Baitziren)

Baitzin balsan metatuak:

Bakotxak hetaz zeramatzala

Onak eta hirotuak.

Denek kantatzen dute berritz kopla hori, eta baduazgi athera toki guzietarik.

HAMABIGARREN AGERRALDIA

Amatxi — Mainer — Xalbat — Xanxiñ —
Patziku — Katixa (leihuan) — Lehen gizona (ténor)

*Sebiek billtzen dituzte botillak, eta gabargiak iraungitzen.
Xalbat eta Mainer elkarri beha dauzi.
Patzikuk eskua hartu dio Amatsiri, indar emateko.
Xanxiñ bere andriarenganat gan da eta harekin leihuan dago, bañan kanpo-
ko aldetik. Mainer badua, ixurbaturik, bere gelarat, bere zoriona-
ren gordetzeko.*

PATZIKU: Guazen Xalbat!

XALBAT: (*eztiki*) Gau on. Bihar arte, Gaxuxa!

PATZIKU: Ba. Jainkuak dizula gau on.

*Amatsik buruz ihardesten diote.
Patziku, Xalbat eta lehen gizona baduazi eta urhuntsian kantatzen dute:
Bizia den bezala hartzak muthilla (etc.)*

HAMAHIRURGAREN AGERRALDIA

*Amatxi, eta berehala Mainer balkoñian arrosa billtzen, bere gelako ama bir-
jinaren oñetan emateko.
Gizonen bozak guttitzzen eta galtzen dire.
Hillargia agertzen da eta, haritz hostuen artetik, argitzen du Amatsiren
begitarte etsitua.
Orduan, emazte dohakabiarri iduritzen zajo, holako bustasun izigarriari
buruz, erroitz hondorik gabeko baten aitziniñan dagola; burzorak
zangoen gainan itzulazten du eta erorazten alkhi batetarat, diola-
rik:*

O! Jainko! Jainko ona!

*Mainerrek uzten ditu, bat banazka, erortzerat Amatsiren begitarteraño bil-
durikako arrosen hostuak marmaritziarekin, berazki:*

Amatxi!. Amatxi!

Hostoak, baratxe-baratxe, jausten dire, estalkia ere jausten delarik.

BURURANTZA

Bidarten 1913ko Urriaren 19an.
ETIENNE DECREPT